

О.В. ЛИСЕНОК,
к.е.н., доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки,
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

Вплив банків на економічний розвиток підприємств АПК

У статті розглядається необхідність збільшення обсягів кредитування підприємств АПК; досліджуються структура кредитного портфеля вітчизняних банків за видами економічної діяльності та сума і частка в ньому виданих кредитів у сільське господарство, а також наводяться причини низької кредитної активності українських банків в аграрній галузі та шляхи їхнього вирішення.

Ключові слова: банк, банківська система, кредит, кредитний портфель, агропромисловий комплекс.

В статье рассматривается необходимость увеличения объемов кредитования предприятий АПК; исследуются структура кредитного портфеля отечественных банков по видам экономической деятельности, сумма и доля в нем выданных кредитов в сельское хозяйство, а также рассматриваются причины низкой кредитной активности украинских банков в аграрной отрасли и пути их решения.

Ключевые слова: банк, банковская система, кредит, кредитный портфель, агропромышленный комплекс.

In the article the need to increase the volume of lending to agribusiness, studied the structure of the loan portfolio of domestic banks by type of activity and the amount of the share in it of loans to agriculture, and are the causes of low credit activity of banks in the Ukrainian agricultural sector and their solutions.

Keywords: bank, banking system, loan, loan portfolio, agriculture.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки важливим чинником забезпечення ефективної діяльності товаровиробників сільськогосподарської продукції є залучення у виробничий процес додаткових фінансових ресурсів, оскільки у підприємств агропромислового комплексу постійно виникають труднощі з нагромадженням власних фінансових джерел формування як основних, так і оборотних засобів виробництва. Основними шляхами вирішення цієї проблеми є участь у господарській діяльності підприємств АПК позикових коштів та формування нових підходів у кредитній політиці банків щодо їх кредитних відносин з даними підприємствами.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Огляд наукових праць вчених-економістів свідчить про те, що проблемам пошуку джерел фінансування аграрних підприємств значну увагу приділяють В.Я. Месель-Веселяк, Ю.А. Лузан, О.Є. Гудзь, С.М. Кваша, В.М. Ковалів, О.О. Непочатенко, Ю.Л. Марцишевська, С.М. Онисько, Л.В. Сиянська та багато

інших вітчизняних науковців. Водночас, незважаючи на високий рівень теоретико-методологічних досліджень, залишається невирішеною низка питань, пов'язаних із подоланням проблем щодо кредитування підприємств АПК.

Мета статті. Визначення стану та сучасних проблем кредитування підприємств агропромислового комплексу, а також шляхів покращення їх кредитного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Кредитні відносини в аграрній сфері економіки пов'язані з особливостями сільськогосподарського виробництва, нерівномірністю руху оборотних фондів таких підприємств, значними відхиленнями потреби в оборотних засобах від їх фактичної наявності. Внаслідок сезонності виробництва в аграрній галузі та ряду інших причин існує розбіжність у часі виробництва та реалізації продукції, що і є основною умовою необхідності залучення позикових коштів. Особливо характерний для сільськогосподарського виробництва великий розрив між часом вкладення коштів та їх поверненням, оскільки необхідність у кредитуванні також пов'язана із сезонною потребою поповнення оборотних коштів, впровадженням нових виробництв і прогресивних технологій.

Слід зауважити, що специфіка агропромислового виробництва, зокрема сільського господарства, накладає певний відбиток на процес кредитування, а тому не викликає заперечень щодо необхідності врахування особливостей АПК при формуванні кредитних відносин. А. Берлач та Н. Фещенко до таких особливостей відносять:

- неможливість ефективної організації поточного виробництва без значних обсягів кредитів із різними термінами погашення;
- наявність сезонного розриву між вкладенням коштів у виробництво та їхнім надходженням від реалізації виробленої продукції;
- безперервність процесів відтворення в агропромисловому виробництві, які не можуть бути зупинені, а тому потребують постійного й своєчасного надання кредитів;
- необхідність тримати в обороті значний запас сировини й матеріалів, що уповільнює швидкість обігу грошових коштів;
- використання значної частини продукції як сировини для продовження процесу виробництва;
- потреба у швидкій переробці або реалізації виробленої продукції, яка не може зберігатися протягом тривалого періоду часу [1, с. 45].

У зв'язку з цим слід зауважити, що особливо соціально-економічна діяльність банківських установ проявляється

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

у кредитуванні сільськогосподарських підприємств, оскільки агропромисловий комплекс є одним із потужних механізмів подальшого економічного розвитку вітчизняної економіки.

За офіційними даними Національного банку України, на 01.01.2014 частка виданих кредитів сільськогосподарським підприємствам становила майже 7% від загального обсягу кредитного портфеля вітчизняних банків, тоді як частка кредитування торговельних підприємств становила – 43%, а підприємств переробної промисловості – 22% (табл. 1).

За останні роки єдиним шляхом виходу з кризового стану аграрного сектору економіки практично всі вчені визнають необхідність фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників, а ідея необхідності збільшення вітчизняними банками обсягів кредитування сільського господарства України вважається особливо актуальною.

І хоча загальні обсяги кредитування сільськогосподарських товаровиробників, починаючи з 2010 року почали збільшуватися (табл. 2), проте досвід вітчизняного банківського кредитування підприємств аграрної галузі свідчить, що збитковість та відсутність ліквідної застави зробили її непривабливою для українських банківських установ, а висока ймовірність неповернення кредитів змушує їх встановлювати високу процентну ставку за такими позиками. Але все ж таки одним зі шляхів виходу з кризового стану аграрного сектору вітчизняної економіки є збільшення участі фінансо-

во-економічної діяльності банківських установ у сфері кредитування підприємств АПК.

З приводу цього відмітимо, що основними причинами низької кредитної активності українських банків в аграрній галузі є:

- сезонні особливості сільськогосподарського виробництва і його залежність від природно-кліматичних умов;
- нерозвиненість ринку землі, що унеможливує її використання як застави для отримання кредиту;
- проблеми, пов'язані з продажем продукції, в тому числі затримка надходження виручки від реалізації;
- невідповідність потреб сільськогосподарських підприємств у кредитах з можливостями банківських установ;
- підвищена нестійкість фінансового стану аграрних підприємств [3, с. 226].

Таким чином, ефективна діяльність сільськогосподарських підприємств в ринковій економіці неможлива без залучення кредитних коштів, а важливе значення у їх формуванні належить банківській системі, соціально-економічна діяльність якої обов'язково повинна включати різноманітні способи, види та програми з кредитування підприємств агропромислового комплексу. А першочерговими заходами мають бути збільшення обсягів кредитування, зокрема надання кредитів на спеціальних пільгових умовах сільськогосподарським виробникам з високою платіжною дисципліною,

Таблиця 1. Диверсифікація кредитів, виданих вітчизняними банками юридичним особам за видами економічної діяльності*

Види економічної діяльності	01.01.2013		01.01.2014		Відхилення	
	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	п. п.
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	36 488	6,07	43 075	6,91	+6 587	+0,84
Рибальство, рибництво	356	0,06	335	0,05	-21	-0,01
Добувна промисловість	15 726	2,62	17 571	2,82	+1 845	+0,20
Переробна промисловість	125 880	20,94	135 898	21,80	+10 018	+0,86
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	21 483	3,57	27 092	4,35	+5 609	+0,77
Будівництво	37 052	6,16	50 217	8,06	+13 165	+1,89
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	220 224	36,63	268 519	43,08	+48 295	+6,45
Діяльність транспорту та зв'язку	30 043	5,00	24 849	3,99	-5 194	-1,01
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	105 516	17,55	50 746	8,14	-54 771	-9,41
Освіта	138	0,02	311	0,05	+173	+0,03
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1 341	0,22	1 329	0,21	-12	-0,01
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	6 949	1,16	3 370	0,54	-3 579	-0,62
Всього	601 195	100,00	623 311	100,00	22 116	-

* Складено та розраховано на основі [2].

Таблиця 2. Динаміка кредитування підприємств аграрного сектору вітчизняними банками на 1 січня*

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кредити строком до 1 року, млн. грн.	10 851	10 245	8 631	13 336	16 509	23 829
Темп зростання, %	-	-5,58	-15,75	54,51	23,79	44,34
Кредити строком від 1 до 5 років, млн. грн.	16 254	13 980	14 708	17 249	16 095	15 520
Темп зростання, %	-	-13,99	5,20	17,28	-6,69	-3,57
Кредити строком більше 5 років, млн. грн.	1 707	1 800	3 206	3 558	3 884	4 185
Темп зростання, %	-	5,45	78,11	10,98	9,15	7,75
Всього виданих кредитів, млн. грн.	28 812	26 025	26 545	34 143	36 488	43 534
Темп зростання, %	-	-9,67	2,00	28,63	6,87	19,31

* Складено та розраховано на основі даних [2].

та зниження процентних ставок за позиками за рахунок часткової компенсації відсоткових платежів державою.

Висновки

Отже, основним напрямом щодо удосконалення процесу кредитування підприємств АПК є комплекс соціально-економічних заходів з боку держави та банківської системи, спрямованих на:

- створення дієвого та ефективного механізму кредитування аграрного сектора економіки;
- застосування всіх можливих джерел фінансування сільського господарства (використання бюджетних коштів, залучення іноземних кредитів тощо);

– розробку процесу погашення проблемної заборгованості сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Берлач А.І. Система кредитування сільськогосподарських виробників / А.І. Берлач, Н.М. Феценко // Фінанси України. – 2004. – №3. – С. 44–51.
2. Додаток до Статистичного бюлетеня [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>
3. Онопрієнко І.М. Проблеми кредитування аграрних підприємств / І.М. Онопрієнко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2010. – Випуск 30. – С. 223–228.

УДК 519.658.15 (045)

Т.Г. ЦЕПІНА,
к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, НАУ

Методи формування ресурсної бази комерційного банку

У статті розглянуті шляхи та методи формування ресурсної бази комерційного банку з точки зору визначення оптимального інформаційно-аналітичного забезпечення його маркетингової політики на депозитному ринку. Досліджені основні підходи та перспективи створення всеохоплюючої системи збору та аналізу інформації про можливі джерела поповнення депозитної бази комерційного банку.

Ключові слова: комерційний банк, ресурсна база, депозит, маркетингова політика банку, інформаційно-аналітичне забезпечення.

В статье рассмотрены пути и методы формирования ресурсной базы коммерческого банка с точки зрения определения оптимального информационно-аналитического обеспечения его маркетинговой политики на депозитном рынке. Исследованы основные подходы и перспективы создания всеохватывающей системы сбора и анализа информации о возможных источниках пополнения депозитной базы коммерческого банка.

Ключевые слова: коммерческий банк, ресурсная база, депозит, маркетинговая политика банка, информационно-аналитическое обеспечение.

The article discusses the ways and methods of formation the resource base commercial bank in terms of determining the optimal information-analytical support of its marketing policy on the deposit market. Investigated the basic approaches and perspectives of creating an all-embracing system of collection and analysis information about possible sources of replenishment deposit base commercial bank.

Keywords: commercial bank, the resource base, deposit, bank marketing strategy, information and analytical support.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економіки України відбувається в умовах становлення ринкової системи господарювання. Це повною мірою стосується і комерційних банків, які, з одного боку, є важливим елементом ринкової інфраструктури, а з іншого – активними суб'єктами підприємницької діяльності. Ефективність роботи комерційних банків у значній мірі залежить від наявності ресурсів, їхньої структури і розмірів. Основною складовою ресурсної бази комерційного банку є депозити. Формування депозитної бази відбувається в умовах збільшення конкуренції між комерційними банками в умовах сучасної кризи недовіри. На депозитну діяльність комерційних банків також впливають процеси структурної перебудови економіки, корпоратизації, акціонування і приватизації підприємств, що обумовлює розширення їх фінансово-господарської самостійності і підвищення вимог до якості банківського обслуговування. Зазначені фактори створюють передумови для розвитку маркетингової діяльності комерційних банків на депозитному ринку. Тому проблема формування ресурсної бази займає одне з центральних місць у практичній діяльності комерційних банків і, відповідно, має бути досліджена.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Загальним аспектам формування депозитної бази комерційних банків та визначенню ролі маркетингу в цьому процесі присвячені праці таких зарубіжних вчених-економістів, як: М.П. Березіна, М.З. Бор, Р. Джозлін, Жуков Е.Ф., Мейдан А., Міловідов В.Д., Панова Г.С., Пезулло М., Пятенко В.В., Роуз П., В.Т. Севрук, Дж. Сінкі, В.М. Усоскін, Е.А. Уткін, Е.Б. Ширинська, А.В. Фалько та інші. Вагомий внесок у розробку цієї проблеми внесли також вітчизняні вчені-економісти: І.В. Алексеєв, Т.І. Андрушків, І.Г. Бритченко, О.В. Васюренко, Г.Л. Вознюк, А.В. Головач, А.Г. Завгородній, В.М. Загорюль-